

Az oroslán

Slawomir Mrozek

Caesar már megadta a jelt. A vasrács fölemelkedett és a sötétben ásító üregből, egyre erősebben, mennydörgésszerű hang hallatszott. A keresztények egy csoportba verődtek az aréna közepén. A közönség felemelkedett helyéről, hogy jobban lásson. Dühös morgás hallatszott, majd a rémület sóhaja. Valaki felsikoltott. Az üreg tonkájában felbukkant az első oroslán, egy nőstény, mancsait egymás elé rakva, mint aki láthatatlan cérnaszálon jár, gyorsan és némán közeledett. A játékok megkezdődtek.

Caius Bondani, a felügyelő, hosszú vaspálcával felfegyverezve, arra ügyelt, hogy ott van-e minden bestia a véres lakomán. Már éppen könnyebbülten odébb állt volna, amikor észrevette, hogy a kapu tövében egy oroslán üldögél, és fittyet hányva az arénának, nagy nyugalommal egy sárgarépát rágcsál. Caius elkáromkodta magát, mert az ő kötelessége volt vigyázni, hogy egyetlen ragadozó se csavarogjon a cirkuszban csak úgy haszontalanul. Megközelítette, de nem közelebb, mint ahogy a biztonsági és egészségügyi rendelkezések megengedik, és megbökte az oroslánt, hogy felingerelje. Legnagyobb csodálkozására, az oroslán éppen csak hogy megfordult és csapott egyet a farkával. Caius másodszer is megdöfte, most már erősebben.

— Tágulj! — mondta az oroslán.

Caius megvakarta az ütökét. Az oroslán félreérthetetlenül tudtára adta, hogy nem kér az agitációból. Caius nem volt rossz ember, de félt, hogy a főfelügyelő észreveszi hanyagságát és még majd odatuszkolja az elitáltak közé. Másrészt, nem volt kedve az oroslánnal veszedeni. Megkísérelte tehát rábeszélni.

— Megtehetnéd a kedvemért — mondta.

— Olyan marha nem vagyok — felelte az oroslán még mindig a répa mellől. Bondani egészen suttogóra fogta a hangját:

— Nem mondom, hogy faljál is fel valakit, de azért mozoghatnál egy kicsit, egyet-egyet ordíthatnál is, tudod, az alibi miatt.

Az oroslán legyintett farkával.

— Mondtam már jóember: annyira marha nem vagyok. Meglátnak

hogy senkit sem ettem meg, nem fogják elhinni.

majd és meg is jegyeznék maguknak, aztán mondhatom, akinek akarom,

Caius felsőhajtott. Egy árnyalati szomorúsággal a hangjában, megkérdezte:

— De hát miért? Miért nem akarod?

Az oroszlán figyelmesen ránézett.

— Azt mondtad: »alibi«. Hát még sohasem jutott eszedbe, hogy ezek a patriciusok itt ni, miért minket oroszlánokat használnak erre a célra, ahelyett, hogy ők maguk nyargalásznának le-föl a keresztények után és maguk is falnák fel őket?

— Nem tudom. Különböben ezek nagyobbára idősebb emberek, asztma, tehetetlenség...

— Idősebbek — mormogta az oroszlán sajnálkozva. — Látszik, hogy nem is konyítasz a politikához. Ők csak azt akarják, hogy alibijük legyen.

— Ki előtt?

— Az új előtt, ami most van születőben. A történelemben mindig a felé kell igazodni, ami új, ami még nem volt, csak lesz. Nem gondolkoztál még sohasem azon, hogy a keresztények egyszer hatalomra kerülhetnek?

— Ők, hatalomra?

— Bizony. Csak tudni kell a sorok között olvasni. Valami azt súgja nekem, hogy Nagy Konstantin előbb-utóbb megegyezik velük. No és akkor? Jönnek a revíziók, rehabilitációk. Akkor ezek itt a páholyokban, könnyen mondhatják majd: »Nem mi voltunk, Az oroszlánok voltak.«

— Valóban, erre nem gondoltam.

— No látod. De ne beszéljünk róluk. Én csak a saját bőrömmel törődöm. Ha valami lesz, mindenki látta, hogy én sárgarépat ettem. Bár, maradjon köztünk, útálatos ez a répa, mondhatom.

— Kollegáid mégis úgy eszik ezeket a keresztényeket, hogy gyönyörűség nézni — mondta a felügyelő rosszmájúan. Az oroszlán felnevetett:

— Mert primitívek. Rövidlátó konjunkturisták. Belemennek akármibe. Nincs taktikai érzékük. Gyarmati elmaradottság.

— Idehallgass — kezdte bátortalanul Caius.

— No?

— Ha ezek a keresztények, tudod...

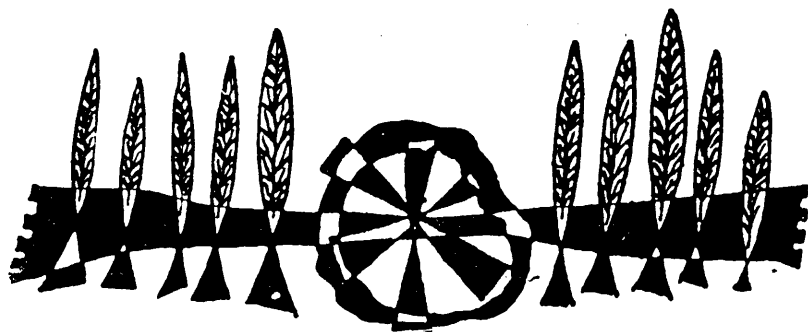
— Mit, a keresztények?

— Hát hatalomra kenülnének...

— Akkor?

— Tanúsíthatnád, hogy én nem kényszerítettelek arra, hogy nekik menj.

— Salus Reipublicae summa lex tibi esto — mondta az oroszlán bölcsen, és ismét nekilátott a sárgarépának.

Az állatkert igazgatósága karrieritsának mutatkozott. Az állatok — nézete szerint — csak arra valók, hogy ő felkapaszkodhasson. Azzal sem törődött, hogy milyen felelős szerepe van az ifjúság nevelésében. A zsiráfnak nála rövid nyaka volt, a borznak hiányzott a verme, a tengelicék meg, mély lelki közönyükben, túlságosan ritkán hallatták hangjukat s valahogy kedvetlenül. Ilyen hibáknak pedig nem lett volna szabad előfordulniuk, mert ezt az állatkertet igen gyakran látogatták iskolásgyerekek, tanulmányozás céljából.

Szegényes kis vidéki állatkert volt ez, sok minden hiányzott belőle. Többek között egy — elefánt is. A hiányt oly módon igyekeztek pótolni, hogy tenyésztettek helyette háromezer csikót. Ez azonban nem vált be. Mégis, hazánk általános fejlődésével összhangban, a hiányokat tervszerűen, egyiket a másik után, pótolták. S végül, sor került az elefántra is. Július 22-e alkalmából leirat érkezett, hogy az állatkertnek egy elefántot juttatnak, és hogy ez most már végleges. Az állatkert alkalmazottai, őszinte ügyszeretetükben, bizony megörültek neki. Nem is győztek csodálkozni, amikor meghallották, hogy az igazgató levelet irt Varsóba és lemondott a juttatásról. Tervet terjesztett elő, hogyan lehetne gazdaságosabban elefántra szert tenni.

»Én és egész munkaközösségünk — írta levelében — tudatában vagyunk annak, hogy egy ilyen elefánt milyen nehéz teher bányászaink és munkásaink vállán. Attól a kívánságtól vezérelve, hogy minél inkább csökkentjük az önköltséget, javasolom, hogy a levélben említett elefánt egy saját elefánttal helyettesíttessék. Gumból is elkészíthetjük például, megfelelő nagyságban, kiszabjuk, felfűjjük levegővel és drótháló mögé állítjuk. Gondosan befestve olyan lesz, mint az igazi, senki sem fogja megkülönböztetni az eredetitől, még figyelmesebb szemügyrevétel esetén sem. Gondoljunk csak arra, hogy az elefánt súlyos állat, nem ugrándozik és nem is hempereg. A hálóra táblát függesztünk ki, mely mindenkinek tudomására hozza, hogy ez rendkívül súlyos példány. Az ily módon megtakarított összeget sugárhajtású repülőgépek gyártására fordíthatjuk, esetleg egyházi emlékművek konzerválására. Felhívom szíves figyelmüket, hogy mind az eszme, mind pedig a tervezet részletes kidolgozása az én szerény hozzájárulásom közös munkánkhoz és harcunkhoz. Maradok alázatos tisztelettel...« — aláírás.

A levél, kétségtelenül, valami lelketlen hivatalnok kezébe került. Bürokrata lehetett, nem mélyedt el a dolog lényegében, s csak az önköltségek csökkentésére vonatkozó általános irányelveket tartva szem előtt, elfogadta a tervet.

Ahogy a jóváhagyás megérkezett, az állatkert igazgatója elrendelte, hogy készítsenek egy hatalmas gumitömlőt, és töltsék meg, fűjják fel levegővel. Ez utóbbit az állatkert két hivataloszolgájára bízta. Nekik kellett a tömlőt, két oldalról nekiveselkedve, felfűjni. Méghozzá éjszaka, hogy a dolog ki ne tudódjék. A polgárság egyébként már értesült róla, hogy egy igazi elefánt érkezik a városba, és szerették volna már látni. Ezenkívül,

az igazgatóságának is sürgős volt a dolog, mert abban reménykedett, hogy ha elképzelését siker koronázza, jutalmat kap.

Bezárkóztak a kamrába, — ott volt a javítóműhely is — és nekiláttak a fűjásnak. Kétórai nehéz munka után azonban megállapították, hogy a szürke tömlő éppen csak hogy megemelkedett. Lapos krumpliformája volt, semmit sem emlékeztetett elefántra. Múlt az éjszaka, a világ elcsendesedett, csupán a kertből hallatszott egy-egy kutya ugatása. Embereink kifulladásra megálltak hát egy percre, ügyelve arra, hogy a levegő el ne illanjon a tömlőből. Idősebb emberek voltak, nem is szokták meg az ilyen munkát.

— Ha ez így megy tovább is, csak reggelre leszünk készen — mondta az egyik. — Mit mondok az asszonynak, ha hazaérek. Nem fogja elhinni, ha azt mondom, hogy egész éjszaka elefántot fűjtam.

— Csakugyan — bólogatott a másik — elefántokat ritkán fűjnek fel. És mindez azért, mert ilyen kétbalkezes igazgatónk van.

További fél óra múlva, megint elfáradtak. Az elefánt törzse, igaz, megnőtt, de hol van még az igazító!

— Egyre nehezebben megy — állapította meg az első.

— Mi tagadás, nehezen — felelte a másik. — Pihenjünk egyet.

Amíg így pihentettek, egyikük észrevette a falban a gázcsapot. Miért ne lehetne az elefánt fennmaradt részét levegő helyett gázzal megtölteni? — fészkelte meg benne a gondolat. Megkérdezte társát is, mit szól hozzá.

Elhatározták, hogy próbát tesznek vele. A tömlőt ráhúzták a csapra, és legnagyobb örömükre, a bestia hamarosan ott állt előttük életnagyságban a kamra közepén. Olyan volt, mintha élne. A fara csapott, a lábai oszlopok, két nagy füle és az elmaradhatatlan ormány, — minden megvolt rajta. Most, hogy nem kellett semmire sem tekintettel lennie, az igazgató gondoskodott róla, hogy a modell jó nagy legyen. Azt akarta, hogy neki legyen a legszebb elefántja.

— Elsőrangú — jelentette ki az, akinek eszébe jutott a gázzal való megoldás. — Mehetünk haza.

Reggelre az elefánt a helyén volt, az állatkert központjában, a majomketrecek közelében. Természetesen sziklatalapzaton állt, méreteivel ijesztő volt. Előtte egy tábla volt kifüggesztve: »Rendkívül súlyos példány — egyáltalán nem mozog.«

Éppen aznap, az első látogatók között, tanítójuk kíséretében, eljöttek a helyi iskola tanulói is. A tanító a szemléltető oktatás híve lévén, kitűnő alkalomnak találta ezt előadást tartani az elefántról. Megállította a csoportot az elefánt előtt és megkezdte az órát.

— ... Az elefánt növényevő. Ormányával kitépi a növendékfákat és lombostul megeszi.

A gyerekek tekintete csupa elragadtatás volt, ahogy nézték az elefántot. Egyre csak azt várták, hogy most, no most fog kitépni valami fácskát. De az csak állt, meredezett a kerítés mögött, mozdulatlanul.

— ... Az elefánt egyenes leszármazottja a ma már kihalt mammutoknak. Természetes tehát, hogy az elefánt a legnagyobb valamennyi szárazföldi állat között.

A figyelmes tanulók jegyezték.

— ... Csak a bálna nagyobb az elefántnál, de az a tengerben él. Bátoran mondhatjuk tehát, hogy az elefánt az őserdő királya.

A kert fái között könnyű szellő suhant végig.

— ... Egy-egy kifejlett elefánt súlya 4000-tól 6000 kilogrammig terjed.

És ekkor, az elefánt megremegett s fölemelkedett a levegőbe. Egy pillanatig még itt, földközelen lebegett, majd a széltől úzve, mind feljebb emelkedett és teljes nagyságában felrajzálódott az ég kékjére. Négy lába, innen alulról nézve mint négy korong, látszott kigömbölyödő hasaalja,

még egy darab az ormányából is, aztán a levegőáram elkapta, elröpült a kerítés felett és eltűnt a fák lombjaiban. A majmok bambán bámultak utána.

Az elefántot a közeli fűvészkertben találták meg. Rápottyant egy kaktuszra és kifakadt.

Azok a diákok, akik ott voltak az állatkertben, azontúl füttyültek a tanulásra és elkanászodtak. Valószínűleg rákaptak a votkára és bevernek minden ablakot. Az elefántokban egyáltalán nem hisznek.

A legutolsó huszár

Sławomir Mrożek

Lucus személyének súlya volt és titokzatosság vette körül. Az emberek, ismerősei, tudtak róla egyet s mást, ki többet, ki kevesebbet, de minden titkát csak igen kevesen ismerték. Mindent csak Lucus felesége tudott, továbbá Lucus anyja és nagymamája. A többiek, Lucus rokonai, sőt édes gyermekei is, csak találgathattak.

Minden este, amikor a gyerekek már aludtak, Lucus pedig papucsban, újsággal a kezében ott ült a lámpa alatt, odabújt hozzá az asszony, fejét térdére hajtotta, és hosszan, hosszan a szemébe nézve, ezt sutogta: — Az istenért, Lucus, vigyázz magadra...

Lucus tudniillik nem szereti a borjúcsontlevest és a rendszert. Lucus hős.

Néha sugárzó arccal toppan be, mégis hallgat. A háziak azonban tudják, ha akarna és ha tehetné, sok mindent mondhatna. Esténként az asszony félénken, de leplezetlen csodálattal a hangjában, megkérdezi:

— Hát megint...?

Lucus bólogat és nyújtózkodik. Egész alakjából sugárzik az erő és a férfiasság.

— Hol? — faggatja az asszony, büszkeségtől dagadva.

Lucus felkel, odasettenkedik az ajtóhoz, és hirtelen kinyitja. Így ellenőrizi, nem hallgatózik-e valaki. Megnézi a redőnyt is az ablakon. Tompított hangon mondja:

— Ugyanott, tudod már...

— Te... — mondja az asszony.

Ebben az egy szóban benne van minden.

Mint ahogy már említettük, Lucus közelebbi ismerősei között valami homályos, de éppen annyira izgató szóbeszéd keringett: Lucusra vigyázni kell... Csak nincs valami baj Lucusszal...? Ó ez a Lucusz... Lucus megadja nekik a magukét...

Az anyja aggódik érte, de büszke is rá. Nem beszél róla másképp, csak

így: „Az én fiam.” Lucus nagymamája azonban csak büszkélkedik vele. Ez a szikár, egyenes tartású matróna, aki különben nem lakik velük, a félelemnek semmi tanújelét nem adja. Így beszél lánya. Lucus anyja előtt:

– Ezekben az időkben kiállásra van szükség, rettenthetetlen emberekre a tett mezején. Ha Eustáchy élne, ugyanazt tenné mint Lucus.

Dédunokáival beszélgetve, szintén tesz néhány célzást:

– Örüljetek, hogy ilyen apátok van – mondja és képeket mutogat nekik, amelyek vágató, tollas kalpagú rittereket ábrázolnak. – Apátok ugyanezt tehetné. Rettenthetetlen.

Lucus pedig be-besurran a nyilvános klozetba. Gondosan magára zárja a fülkét. Az üldözött vad tekintetével még egyszer körülnéz, hogy egyedül van-e, majd villámgyorsan ceruzát ránt ki a zsebéből és felrajzolja a falra: „Le a bolsevizmussal!”

Aztán kiront a klozetből, bevágja magát az első fiákerba vagy taxi-ba, és nagy kerülővel hazatér. Az asszony este félénken faggatja:

– Megint...?

Lucus régen csinálja ezt, de habár ez a tevékeny életmód rontja idegeit és éjszakai álmait, nem hátrál meg.

Lucus igen óvatos, gyakran változtatja kézírását. Néha még azt is megteszi, hogy a főnöke tollát kéri kölcsön. „Ha rájönnek, hogy kié az a toll, amellyel ezt írtam... ha-ha-ha...” – És nevet, nevet hátborzongatóan, arra a gondolatra, hogy jár majd az irodafőnök. „Jól megjárja majd” – és már most nevet Lucus azon, hogy miképp vezeti félre üldözőit. A hőhérokat.

Egy-egy helyzetben, néha, megfagy a vér Lucus ereiben. Úgy tetszik, nincs kiút. Egyszer például amikor azt írta a falra, hogy a „Katolikusok nem hagyják magukat”, – valaki erősen megdöngötte az ajtót. Lucus megdermedt. Biztosra vette, hogy ők azok. Lázassággal törölte le a még friss felírást. Még gyorsan lenyelte a ceruzát, s csak azután nyitott ajtót. Egy hatalmas izomkolosszus dobbant a fülkébe, vörös arccal, táskával a kezében (olyan, mint egy ügyész – szaladt át Lucuson a gondolat). Egyszerűen, szó nélkül kidobta Lucust és magára zárta az ajtót. Lucus sokáig nem felejtette el ezt az esetet.

Ugyanígy, nyugtalanították a klozetosasszonyok is.

Egy téli napon ismét arrafelé vette útját, ahol mindennapos harcát vívta. Földbegyökerezett lábbal állt meg harcmezeje, a klozet előtt. Ajtaja be volt zárva és rajta, keresztben, krétával, a hőhérok kezeírásával kétségtelen, ez állt: Javítás alatt.

Lucus úgy érezte magát, mint az a huszár, akinek kezéből a harc tüzeiben hirtelen kiütik a kardot, s most tehetetlenül forgolódik keresve fegyverét.

Elhatározta, hogy mégis folytatja a harcot. Elindult a vasútállomás felé. Oda meg éppen abban a pillanatban érkezett egy század katona, úgy hogy sokan igyekeztek arra a helyre, ahova ő is. Lucusban felébredt a gyanú. Mert nemcsak hogy áruló módon javítást hirdetnek és így keresztetik terveit, hanem, lám, bevezetik az ostromállapotot is. Lelki szemeivel szinte látta, ahogy valamennyi klozetot és vasútállomást megszáll a katonaság. Á nem, Lucus ennél ravaszabb, Lucus átlát ezen. Őt ilyen könnyen nem lehet lóvá tenni. Már szinte biztos volt benne, hogy a hőhérok megszállták a vá-

roska valamennyi középületét, mi több, ott ülnek már a szállodában, a „Polóniában” is, meg a közlélmzési központban, a „Gasztronom I.”-ben. De szilárdan elhatározta, hogy övé lesz az utolsó szó. Vonatra ült, de ebben is, olyan óvatos volt, mint mindenben. A következő állomáson leszállt. A közelben nyomorúságos kis falucska volt. A falu szélén bekopogtatott az első házba és megkérdezte, hol van a klozet.

— Micsoda? — csodálkoztak. — Mink, uram, az erdőbe járunk...

Az erdőben már sötétedett. — Annál jobb — gondolta Lucus. Bement a bokrok legsűrűbbjébe és egy heverő ággal belekarcolta a hóba. „Majd Franco tábornok megmutatja nektek.”

És hazatért. Azon az estén sokáig nézegette magát a tükörben. Azt vizsgálgatta, hogy állna gallérján a lengyel sas.

Borbély János fordításai

